

The integration of Ukraine into the global and European, political, economic and legal space is a very complicated and ambiguous process. There are threats of uncontrolled opening of national markets by the state. It involves certain risks, including risks of reducing export potential and creating competition for domestic producers of goods. That is why, in Ukraine, the issue of improving the system of regulation of foreign economic activity in order to increase its efficiency, to determine the principles and directions of improvement, to use effective regulatory instruments acquires particular urgency and acuteness.

The experience of economically developed countries in the world shows that public policy should outline the boundaries of economic activity of participants of economic relations, stimulating or restraining them, depending on the existing economic priorities. At the same time, one of the main tasks of regulating the economic system is to maintain a dynamic balance between the simplification of the organization of the activity of foreign economic entities and the state control over it in order to achieve the specific indices of economic transformations in the world.

The customs affairs are an economic instrument of the state for the implementation of its customs and foreign economic policy.

Key words: public policy, import, economy, export, customs policy, customs affairs, customs control, international trade, national security.

Стаття надійшла 21 червня 2018 р.

УДК 342.9

С. В. Сенік

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Описано можливість застосування сучасних методів наукових досліджень та їх інструментарій для дослідження діяльності Національної поліції України у сфері обігу інформації з обмеженим доступом, які б надали можливість всебічно з'ясувати її зміст. Розглянуто різні підходи до виокремлення структури дослідження, аналіз яких надав можливість запропонувати обрання найоптимальніших з врахуванням особливостей генези, специфіки інформації з обмеженим доступом та її використання у діяльності Національної поліції.

Ключові слова: методологія, інформація, інформаційна діяльність, інформація з обмеженим доступом, Національна поліція.

Постановка проблеми. Сучасні методи наукових досліджень, а також їх інструментарій надають можливість підібрати нові підходи

у пізнанні процесів та явищ правової дійсності, наприклад, їх місця у процесі правозастосування. Тому вчені різних галузей визнають, що методологія будь-якого дослідження належить до фундаментальних проблем вітчизняної науки [1; 2]. Використання наукових методів пізнання має надзвичайно важливе значення, оскільки не лише знання, а й шляхи їх набуття мають бути вагомими, обґрунтованими та раціональними. Така розробка є доволі складною й охоплює величезне коло проблем, вимагає значної наукової ерудиції, понятійно-термінологічної культури, широких узагальнень, дисципліни мислення [3, с. 5–6]. Водночас для дослідження діяльності Національної поліції України в сфері обігу інформації з обмеженим доступом слід правильно обрати методи наукового пізнання, які б надали можливість всебічно з'ясувати її зміст. Слід також визнати, що саме на початкових стадіях проведення наукових досліджень виникає найбільше питань методологічного характеру.

Стан дослідження. Методології дослідження правовідносин присвячено низку робіт українських та зарубіжних вчених, які є фахівцями, як правило, у галузі дослідження проблем теорії держави та права. Це, зокрема, роботи В. Б. Авер'янова, Д. І. Голосніченка, Д. А. Керімова, Н. М. Кушнаренка, О. Г. Мурашина, О. Ф. Скакун, Р. І. Таллера, В. М. Шейка, А. Ф. Чарданцева, та інших. Окремо ми б хотіли виділити здобутки Львівських науковців. Це зокрема, роботи О. М. Балинської, Т. З. Гарасиміва, М. С. Кельмана, П. М. Рабіновича.

Попередні напрацювання згаданих науковців є, безсумнівно, важливими у пізнанні проблематики, що нами розглядається. Проте, не є вичерпними з огляду на вимоги сьогодення. Багатоаспектність проведених ними досліджень певною мірою позбавляє нас потреби проведення ґрунтовного аналізу опублікованих ними наукових робіт і дає змогу зосередитись на визначальному питанні нашої публікації.

Мета статті – розробити та описати методологію дослідження діяльності Національної поліції України у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

Виклад основних положень. Починаючи дослідження тих чи інших правових явищ, насамперед слід визначитись з інструментарієм науково-дослідницької роботи, передбачити, які методи можуть бути використані у цій роботі. Методологічний аспект досліджень такого явища, як діяльність Національної поліції у сфері обігу інформації з обмеженим доступом, за своїм змістом охоплює використання теоретико-пізнавальних знань різного рівня. Як відомо, методологічні знання (на відміну від так званих онтологічних) – це знання щодо принципів, методів, шляхів й інших засобів вивчення, пізнання досліджуваних об'єктів [3, с. 5].

Як зазначають В. М. Шейко та Н. М. Кушнарєнко, «методологія виконує низку функцій, які полягають у здобутті наукових знань, що відображають динамічні процеси та явища, у спрямуванні, передбаченні особливих шляхів досягнення певної науково-дослідницької мети, у забезпеченні всебічності отриманої інформації про процеси чи явища, що вивчаються, у допомозі введення нової інформації до фонду теорії науки, у забезпеченні уточнення, збагачення, систематизації термінів і наукових понять, у створенні системи наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах і є логіко-аналітичним інструментом наукового пізнання» [4, с. 56].

На думку А. Ф. Чарданцева, методологія – це вчення про метод, теоретичне обґрунтування методів пізнання матеріального світу, які використовуються в науці [5, с. 27]. П. М. Рабінович під методологією юридичної науки розуміє систему підходів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання під час вивчення державно-правових явищ [6, с. 618]. За Д. І. Голосніченком методологія дослідження в юридичній науці – «це не простий набір певних основоположних понять та категорій, не сукупність прийомів і методів. Це більш ємне поняття. Методологія є теоретичним обґрунтуванням доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення певного теоретико-юридичного дослідження, а також дібрана на науковій основі для означеної мети система прийомів і способів, тобто відповідних методів» [7, с. 10]. О. Ф. Скакун зазначає: «Методологія (вчення про методи) – система певних теоретичних принципів, логічних прийомів, конкретних засобів дослідження предмета науки. Теоретичні принципи – історизм, єдність логічного та історичного. Логічні прийоми – дедуктивний та індуктивний умовивід, аналіз і синтез, порівняння, узагальнення. Конкретні засоби дослідження – інструменти пізнання, що застосовуються для встановлення знання про досліджуваний предмет» [8, с. 13].

Найвні сучасні методи наукових досліджень, їх інструментарій, на нашу думку, дають змогу знайти нові підходи у пізнанні явищ та процесів правової дійсності, зокрема їх місця у процесі правозастосування.

Цікаву думку свого часу висловив видатний німецький поет та філософ Й. В. Гьоте стосовно методів пізнання: «Зміст без методу веде до фантазєрства, метод без змісту – до пустого мудрування» [9, с. 151]. А філософ та математик Р. Декарт у своєму трактаті «Міркування про метод, аби правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках» наголосив на винятковому значенні методології, особливо підкреслюючи те, що «...недостатньо лише мати гарний розум, головне – це добре застосовувати його» [10, с. 251].

На думку Д. А. Керімова методологія є явищем інтегральним, що об'єднує низку компонентів: світосприйняття теоретичні і функціональні концепції, загально філософські закони і категорії. Методологія є пізнавальним базисом всієї системи наукового знання, крім того, вона має своїми складовими низку компонентів. Це і система методів, і вчення про них, і визначальна світоглядна позиція дослідника, і загальні теоретичні принципи. Названі компоненти не тільки органічно взаємопов'язані між собою, але і взаємо проникають та взаємозбагачуються. Саме в такому контексті розуміння універсальності методології є інтегральним путівником у науковому пізнанні і пізнавальним стрижнем будь-якого наукового дослідження [11, с. 13].

Найвлучнішим і лаконічнішим, на нашу думку, є визначення О. М. Балинської та Т. З. Гарасиміва, що методологія – це вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності [12, с. 251].

Розглядаючи можливі методи дослідження поставленої проблеми, в теорії права використовують також категорію «методологічна розкутість». Це термінологічне словосполучення позначає одночасне можливе існування безлічі підходів до постановки наукової проблеми та обрання методології наукового пізнання. Евристичні можливості того чи іншого з цих підходів, їх порівняльний аналіз і критичне осмислення є предметом наукової дискусії [13, с. 7].

Характерною рисою сучасної методології є її комплексність та різноманітність, що зумовлено структурною побудовою методологічних рівнів. Сьогодні для розгляду проблем методології велике значення надається процесам у науковій свідомості, поглядів на науку, місця та ролі науки у суспільстві. Крім того, в юридичній науковій літературі помітно розширився спектр методологічних підходів до правових досліджень. Усе це дає підстави стверджувати, що динаміка наукової правосвідомості, яка визначає методологічну ситуацію у сучасному вітчизняному законодавстві, визначає перехід від моністичної методології до методологічного плюралізму [14].

Водночас методологія визнається соціокультурним феноменом, у якому відображається специфічний пізнавальний процес сучасності. Тож метод науки трактують як спосіб упорядкування наукової діяльності для досягнення обраної мети [15, с. 34].

У науці виокремлюють філософсько-світоглядні, загальнонаукові, спеціально-юридичні методи дослідження [16, с. 17]. Ці методи, в контексті нашого дослідження, повинні забезпечити виконання таких функцій:

– визначити способи отримання наукових знань, які відобразатимуть динамічні правові процеси та явища;

- спрямувати, передбачити шлях, яким можна досягти мети нашої науково-дослідної роботи;
- забезпечити всебічність отримання інформації щодо діяльності Національної поліції України у сфері обігу інформації з обмеженим доступом, що є процесом вивчення;
- допомогти введенню нової інформації до фонду теорії юридичної науки;
- провести уточнення, доповнення, систематизацію термінів і понять у юридичній науці;
- створити систему наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструментарій наукового пізнання.

Як зазначає М. І. Золотарьова, для проведення дослідження на основі відповідного його об'єкта і предмета не застосовуються геть усі методи, принципи і прийоми, передбачені юридичною наукою, а лише ті з них, які є необхідними для конкретного об'єкта і предмета [17, с. 115]. У нашому випадку об'єктом дослідження є адміністративно-правові відносини у сфері інформаційної та інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції, а предметом дослідження – діяльність Національної поліції у сфері обігу інформації з обмеженим доступом, отже, набір методів дослідження має бути відповідний цьому об'єкту і предмету.

Методи дослідження передбачають виконання певної послідовності дій на підставі конкретного плану. Вважається, що вони можуть змінюватися й варіюватися залежно від типу діяльності, яка досліджується, а також сфери застосування [18, с. 168].

Особливого значення набуває визначення методологічних засад для досліджень, присвячених розгляду різних аспектів інформаційно-аналітичної проблематики, зокрема обігу інформації з обмеженим доступом у діяльності Національної поліції.

Інформаційна та інформаційно-аналітична діяльність є специфічними видами діяльності людини. Використовуючи такі визначення як «інформація», «аналітика», «аналітична діяльність», ми часто не задумуємось над суттю цих понять. На думку вчених, інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень [19, с. 242] або діяльність, що забезпечує збирання, обробку, збереження, пошук та розповсюдження інформації, а також формування організаційного ресурсу та організацію доступу до нього [20, с. 163].

Сьогодні інформаційно-аналітична діяльність – це розгалужена і доволі складна система знань, складовими якої є різні галузі наук, зокрема такі: інформатика (наука про інформацію, способи її отримання, накопичення, оброблення і передавання); логіка (наука про закономірності правильного мислення); методологія (система принципів, методів і прийомів пізнавальної діяльності); евристика (наука, що відкриває нове в різних сферах життя).

Діяльність Національної поліції у питаннях, пов'язаних із забезпеченням державної інформаційної політики, здійснюється за допомогою різних способів, засобів і прийомів, що дає змогу, відповідно, застосувати різноманітні методи для її дослідження в контексті нашої проблематики.

У юридичній науковій літературі розглядаються різні підходи до виокремлення структури методології правової науки, аналіз яких дозволяє обрати найоптимальніший, виходячи із особливостей генезису, специфіки інформації з обмеженим доступом та її використання у діяльності Національної поліції.

З урахуванням цих підходів для дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції у сфері обігу інформації з обмеженим доступом можна виокремити: світоглядні, філософські та наукознавчі засади дослідження; методологічні принципи та підходи; основні наукові методи, що використовувалися для вивчення предмета та побудови відповідних наукових знань, що склали понятійно-категоріальний апарат дослідження; теоретичні наукові юридичні знання, які використовувалися під час проведення дослідження.

Відтак, враховуючи викладене під час дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України у сфері обігу інформації з обмеженим доступом, на нашу думку, доцільно використовувати такі методи:

1. **Філософські.** Так, *діалектичний* метод як метод філософського пізнання доцільно використати для вивчення питання забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом у діяльності підрозділів Національної поліції як процесу, основою якого є взаємодія, взаємозумовленість, взаємовплив різних суб'єктів, форм і методів та інших складових, що розгортаються у часі. *Аксіологічний* метод доцільно спрямувати на з'ясування і визначення рівня суспільної небезпечності загроз у сфері обігу інформації з обмеженим доступом та суспільної корисності державної діяльності щодо їх подолання, а *герменевтичний* – на спробу описати і проаналізувати процес у термінах загального значення (на тлумачення відповідних нормативно-правових актів чи їх

положень, розкриття змісту норм права та наукових знань, виходячи з особливостей юридичної нормативно-правової та наукової мови). *Феноменологічний метод* доцільно використати для осмислення поняття інформації, її ознак, співвідношення відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом. *Синергетичний* – під час дослідження саморганізаційної природи інформаційних процесів та механізмів виникнення і функціонування інформації з обмеженим доступом.

2. *Загальнонаукові.* Так, *структурний метод* доцільно застосувати у дослідженні під час встановлення періодів розвитку інформаційної діяльності Національної поліції України, проведення класифікації нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції, а також на визначання окремих складових адміністративно-правового режиму обігу інформації з обмеженим доступом. *Індуктивний та дедуктивний методи* – у дослідженні генези розвитку інформаційної діяльності Національної поліції та її нормативно-правового забезпечення. *Методи порівняння* для з'ясування загального та специфічного в нормативно-правовому регулюванні обігу інформації з обмеженим доступом у різних документах, під час зіставлення різних позицій вчених щодо розуміння специфіки адміністративно-правового режиму обігу інформації з обмеженим доступом чи окремих його елементів, а також під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення заходів адміністративного та організаційного характеру. *Аналіз та синтез* як взаємопов'язані та взаємодоповнювальні методи слід спрямувати на дослідження властивостей інформації з обмеженим доступом, а також для дослідження нормативно-правових актів, які регулюють інформаційну та інформаційно-аналітичну діяльність підрозділів Національної поліції в Україні. *Узагальнення та моделювання* – для виокремлення основних і додаткових властивостей тих державно-правових явищ, що досліджувалися у зв'язку із осмисленням забезпечення обігу інформації з обмеженим доступом та їх термінологічного формулювання.

3. *Конкретно-наукові.* З цієї групи методів пропонуються застосувати *історичний метод* для вивчення генезису інформаційної діяльності Національної поліції. *Статистичний* – під час дослідження нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції в сфері обігу інформації з обмеженим доступом, визначення основних напрямів організації захисту інформації. *Бібліометричний* – під час опрацювання історичних аспектів досліджуваної проблеми, а також у розробці пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-організаційних заходів обігу інформації у системі Національної поліції.

4. *Спеціальні методи.* Наприклад, *формально-юридичний метод* може бути використаний для дослідження особливостей нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

Висновки. Описані у цій статті методи наукових досліджень ґрунтуються на принципі об'єктивності наукового пізнання, яке полягає у визнанні будь-якого пізнавального об'єкта частиною об'єктивної реальності, незалежної від людини. А відтак їх комплексне застосування у поєднанні та взаємному доповненні, встановлення оптимального співвідношення між традиційними методами, які використовуються у юридичній науці, та новими підходами і прийомами пізнання (політологічними та філософськими, соціологічними та психологічними, емпіричними та теоретичними, якісними та кількісними), використання яких має супроводжуватися відповідною їх трансформацією, перебудовою та пристосуванням до специфіки предмета дослідження, дасть змогу всебічно та об'єктивно дослідити питання діяльності Національної поліції України у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

1. Шемшученко Ю. С., Бабкін В. Д. Юридична наука України на сучасному етапі. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 5–6.
2. Тацій В. Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 10–18.
3. Державне управління в Україні / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Видавництво тов. «СОМІ», 1999. 266 с.
4. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 3-є вид. К.: Знання-Прес, 2003. 295 с.
5. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: учебник для вузов. М.: Юрайт, 2002. 432 с.
6. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки // Юридична енциклопедія: в 6 т.; голова редкол. Ю. С. Шемшученко. К.: Вид-во Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 3: К–М. 2001. 789 с.
7. Голосніченко Д. І. Теорія Повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування: монографія. К.: Г. А. М., 2009. 356 с.
8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2001. 704 с.
9. Гете И. В. Избранные философские произведения. М.: Мысль, 1964. 310 с.
10. Декарт Р. Сочинения: в 2 т. М.: Изд. Москов. ун-та, 1898. 354 с.
11. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). М.: Норма, 2000. 156 с.
12. Балинська О. М., Гарасимів Т. З. Проблеми теорії держави і права: навч. посібник. Вид. 2-е, доп. і перероб. Львів: Вид-во ЛьвДУВС, 2010. 416 с.

13. Дзьобань О. П., Яроцький В. Л. Герменевтичний метод у сучасних цивілістичних дослідженнях: до питання про доцільність застосування. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 5–12.

14. Кельман М. С. Сучасні методологічні уявлення про розмаїття правової проблематики. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4834/kelman1.pdf>

15. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46.

16. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. К.: Кондор, 2006. 477 с.

17. Золотарьова Н. І. Методологія дослідження адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. Вип. 4 (20). С. 114–118.

18. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навч. посібник. К.: КНТ, 2006. 280 с.

19. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие. К.: МАУП, 2003. 368 с.

20. Компьютерные информационные системы и хранилища данных. Толковый словарь / А. Г. Додонов, С. Р. Коженевский, Д. В. Ланде, В. Г. Пуятин. К.: Феникс; ИПРИ НАН Украины, 2013. 554 с.

Senyk S. V. Methodology of research activities of the National Police of Ukraine in the field of the circulation of information with limited access

The article describes the possibility of using modern methods of scientific research and their tools for studying the activities of the National Police of Ukraine in the field of the circulation of information with limited access, which would provide an opportunity to comprehensively clarify its content. The methodological aspect of the research of such a phenomenon as the activity of the National Police in the field of the circulation of information with restricted access, in its content covers the use of theoretical and cognitive knowledge of various levels. In this regard, different approaches to the isolation of the research structure were analyzed, their analysis gave an opportunity to propose the selection of the most optimal, taking into account peculiarities of genesis, the specifics of information with restricted access and its use in the activities of the National Police.

Taking into account the considered approaches for the study of the administrative and legal regulation of the activities of the National Police in the field of the circulation of information with restricted access, the following are singled out: worldview, philosophical and scientific studies principles; methodological principles and approaches; the basic scientific methods used to study the subject and construct the relevant scientific knowledge that formed the conceptual-categorical apparatus of the study; theoretical scientific legal knowledge used during the study.

In general, the methods of scientific research described in this article are based on the principle of the objectivity of scientific knowledge, which consists in the recognition of any cognitive object as part of objective reality, independent of man. And, therefore, their complex application in combination and mutual complementation, the establishment of an optimal balance between traditional methods

used in legal science and new approaches and methods of cognition (political and philosophical, sociological and psychological, empirical and theoretical, qualitative and quantitative), the use which should be accompanied by their respective transformation, reorganization and adaptation to the specifics of the subject of the study, will allow a thorough and objective investigation of the issues National Police of Ukraine in the sphere of restricted information.

Key words: *methodology, information, information activity, information with limited access, National police.*

Стаття надійшла 21 червня 2018 р.

УДК 351.75:351.74-057.36

Н. Д. Туз

СТРУКТУРА КОМАНДУВАННЯ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ЗГІДНО ЗІ СКАНДИНАВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ

Досліджено особливості несення служби працівників поліції, які виконують обов'язки в ході забезпечення охорони публічного порядку та безпеки на основі моделі скандинавських країн, оскільки поліцейські повинні мати чіткий, єдиний та узгоджений порядок підпорядкування, щоб можна було визначити відповідальність за вчинення протиправних діянь, аби в будь-який момент можна було встановити, який вищий за званням офіцер несе особисту відповідальність за дії або бездіяльність співробітників поліції. Встановлено, що наявність чіткої командної структури має велике значення для забезпечення правопорядку під час зібрання, незалежно від того, чи є це зібрання спланованим заздалегідь, чи є спонтанним.

Ключові слова: *командна структура, золотий, срібний, бронзовий командири, Національна поліція.*

Постановка проблеми. Свобода мирних зібрань – це основне право людини, закріплене в низці міжнародних інструментів в галузі прав людини. Це право є основою будь-якого демократичного суспільства, даючи можливість кожному публічно висловлювати свої погляди, які можуть не збігатися з думкою більшості і бути непопулярними. Держави зобов'язані поважати і захищати це право та забезпечувати його реалізацію. Право на свободу мирних зібрань гарантоване лише в тому разі, якщо збори є мирними. Незаконні, але мирні зібрання, що проходять в ситуації, коли організатор або інші особи не виконали законні вимоги законодавства, користуються таким самим захистом, що й усі інші мирні зібрання.